

REPENSAR LA SOCIETAT A PARTIR DEL PARAGIDMA ECOLÒGIC-CÒSMIC

IVO LESBAUPIN

Rio de Janeiro, el Brasil

Ara per ara, la humanitat ha pres el camí de la no-sostenibilitat, i camina ràpidament per convertir la Terra en un planeta inhabitable: estem talant els arbres a una velocitat increïble, la nostra aigua dolça es fa servir en quantitats molt per sobre de la seva capacitat de reposició i està sent contaminada per l'absència de sanejament, l'ús d'herbicides i pesticides, i per la mineria. D'altra banda, l'escalfament global i la sequera provoquen la fosa de les fonts d'aigua dolça que són les geleres, els glaciers i els casquets polars, fet que tornarà la vida molt difícil en innumerables llocs del món. Els nostres aliments estan cada vegada més enverinats pels agrotòxics. El Brasil, des de l'any 2008, és el més gran consumidor mundial d'aquestes substàncies, per davant dels Estats Units. Els brasilers els ingerim en quantitats petites, però fent-ho contínuament, dia rere dia, aquests verins ens provoquen malalties.

La principal font d'energia utilitzada pels éssers humans és, des de fa més de dos-cents anys, constituïda per combustibles fòssils (carbó, petroli i gas). Són els causants de l'escalfament global, altament contaminants i perjudicials per a la salut humana. A mesura que els automòbils s'han convertit en el principal criteri del desenvolupament econòmic, les ciutats han passat a ser construïdes en funció d'aquest vehicle individual. El Papa Francesc, a l'encíclica publicada el 2015 sobre la Cura de la Casa Comuna, ha cridat l'atenció cap a la gravetat de la situació:

"Hi ha un consens científic molt consistent que indica que ens trobem davant d'un preocupant escalfament del sistema climàtic. (...) La humanitat és cridada a prendre consciència de la necessitat de canvis d'estils de vida, de producció i de consum, per poder combatre aquest escalfament o, si més no, les causes humanes que el provoquen o l'accentuen. (...) Nombrosos estudis científics indiquen que la major part de l'escalfament global de les últimes dècades és provocada per l'alta concentració de gasos amb efecte hivernacle (...) emesos sobretot per l'activitat humana. (...) Això s'agreuja sobretot pel model de desenvolupament basat en l'ús intensiu de combustibles fòssils, que es troba

en el centre del sistema energètic mundial."

El nostre sistema econòmic, per tal de generar beneficis, necessita incessantment produir i vendre: les nostres societats s'han convertit en societats de consum, perquè cal que les persones consumeixin sense parar. Els productes no són fets per durar sinó per tornar-se ràpidament obsolets ("obsolescència programada"), de manera que hi hagi necessitat de comprar-ne un de nou. Tot plegat exigeix un consum enorme de recursos naturals, a més de generar una quantitat ingent d'escombraries, d'un volum superior a la capacitat del medi ambient per poder-lo absorbir.

En conseqüència, els béns naturals del planeta estan desapareixent. N'hi ha que no són renovables i, en un moment donat, deixaran d'existir. D'altres són renovables, però la velocitat amb què es fan servir i la no-sostenibilitat del seu ús no dóna prou temps perquè puguin regenerar-se. El capitalisme és suïcida, ja que no pot mantenir-se sense destruir les condicions que necessita la humanitat per sobreviure: clima equilibrat, béns naturals disponibles a llarg termini i alimentació assegurada.

És el moment, més que mai, de pensar en un model de desenvolupament centrat en les necessitats humanes, que garanteixi la reproducció de la natura, eviti el malbaratament i no esgoti els béns que necessitem per viure. Un desenvolupament que pivoti sobre la vida i no sobre la maximització del benefici. Cal plantejar una altra concepció de desenvolupament, centrat en la satisfacció d'aquestes necessitats. Desenvolupament no és sinònim de creixement econòmic, tal com afirma la teoria econòmica dominant, difosa pels grans mitjans de comunicació; desenvolupament no és sinònim de "productivisme-consumisme". Desenvolupament és desdoblar les potencialitats existents en les persones i en la societat perquè tinguin vida i puguin viure bé.

"Essencialment, són aquests els desafiaments conceptuals que presenta un paradigma tan diferent d'aquell que predomina avui dia: un és el de redefinir el desenvolupament com un procés de desdoblament conscient de tots els potencials inherents a tots i cadascun dels éssers humans (ja siguin

individus, famílies, comunitats, nacions o bé l'espècie humana com un tot). Un desenvolupament humà integral, i no tan sols un desenvolupament material. Convertir el desenvolupament econòmic en un mitjà i no en un fi, per tal de servir al desenvolupament possible i sostenible. Distingir entre desenvolupament i creixement, refusar la febre consumista i productivista i "prendre el poder" de definir les nostres pròpies necessitats i desitjos. Limitar conscientment la demanda i el consum de béns materials. Restablir una relació harmònica i amorosa amb els boscos, els mars i els rius, els sòls, l'atmosfera, la mare Terra, ja que és d'ella de qui obtenim els nostres aliments, la nostra nutrició i vida (Marcos Arruda, *Tornal real o possível*, Petrópolis, Vozes, 2006: 216).

Aquesta és la preocupació de l'economista Hoan Martínez Allier (1998). Segons aquest autor –el punt de partida del qual és el pensament de Georgescu Roegen–, l'economia ecològica "és una economia que utilitza els recursos renovables (...) amb un ritme que no excedeix la seva taxa de renovació, i que fa servir els recursos esgotables (...) amb un ritme no superior al de la seva substitució per recursos renovables (...)" (*Da economia ecológica ao ecologismo popular*, Blume-nau, Ed. da Furb, 1998: 268).

Un altre autor, Lester Brown, va publicar el 2001 l'obra *Eco-economia: construint una economia per a la Terra*, i el 2009 *Plano B 4.0 - Mobilització per salvar la civilització*, llibre que actualitza cada any. Són obres on proposa un altre tipus d'economia: des del canvi de la matriu energètica fins al tipus d'indústria que hauríem de tenir, d'agricultura, de transport, etc. En aquest últim llibre, exposa tant els elements que comproven la degradació dels béns naturals com les experiències sostenibles que hi ha un xic pertot arreu, i que permetrien evitar el desastre si es tornessin polítiques públiques.

Com superar el model productivista-consumista

¿Què cal per aconseguir aquest béns? Com obtenir el que necessitem sense destruir les condicions que ens permeten viure a la Terra, sense acabar amb l'aigua, els peixos, els animals, la terra cultivable, els boscos i la diversitat biològica?

Cal que canviem la matriu energètica: cal fer la transició de l'energia basada en combustibles fòssils i

de la nuclear cap a energies renovables. Tenim estudis que demostren la viabilitat tècnica a l'hora d'obtenir tota l'energia que necessitem a través de l'energia solar, l'eòlica, l'oceànica, la geotèrmica i d'altres. Al Brasil no necessitem centrals hidroelèctriques per generar energia. Tenim un nivell d'irradiació solar molt més gran que la majoria dels països: amb l'energia solar es pot prescindir de tals obres. I contràriament al que es diu normalment, no sortiria més cara: Jeremy Rifkin demostra que, entre el 2002 i el 2008, els subsidis federals als Estats Units per a la indústria de combustibles fòssils van totalitzar més de 72 bilions de dòlars; per a les energies renovables van ser inferiors a 27 bilions. Segons aquest autor, hem de passar cap a l'energia elèctrica produïda de manera descentralitzada, de fonts locals. Rifkin demostra que totes les edificacions residencials, comercials i públiques poden convertir-se en microcentrals generadores d'energia, a partir de fonts renovables (solar, eòlica i fins i tot geotèrmica).

La tecnologia d'internet pot ser usada per transformar la xarxa elèctrica de tot un continent en una xarxa de repartiment d'energia que actua com internet. Quan milions d'edificacions generen una petita quantitat d'energia, aquestes poden passar l'excedent cap a una xarxa i repartir electricitat entre els seus veïns continentals.

"A més de resoldre un problema d'oferta d'energia, aquestes xarxes donen lloc a una nova forma de poder: deixa de ser jeràrquic i passa a ser distribuït, col·laborador, en xarxa. No es tracta només de substituir la centralització de les energies fòssils, de l'energia nuclear i de les grans hidroelèctriques per immenses unitats solars o eòliques. El més important és promoure l'oferta desconcentrada i compartida d'energia." (Ricardo Abramovay, "O poder é partilhado na revolução do século XXI". *Jornal Valor Econômico*, 23/01/2012).

Si continuem amb el model actual de desenvolupament –suposadament inevitable, inexorable, irreversible–, destruïrem les condicions que ens permeten viure: la selva amazònica, responsable de les pluges, el *cerrado*, font dels nostres rius i, per tant, essencials per a les nostres aigües.

És possible canviar, és possible construir una altra societat, una altra economia i, si ens afanyem, aconseguirem revertir el procés.